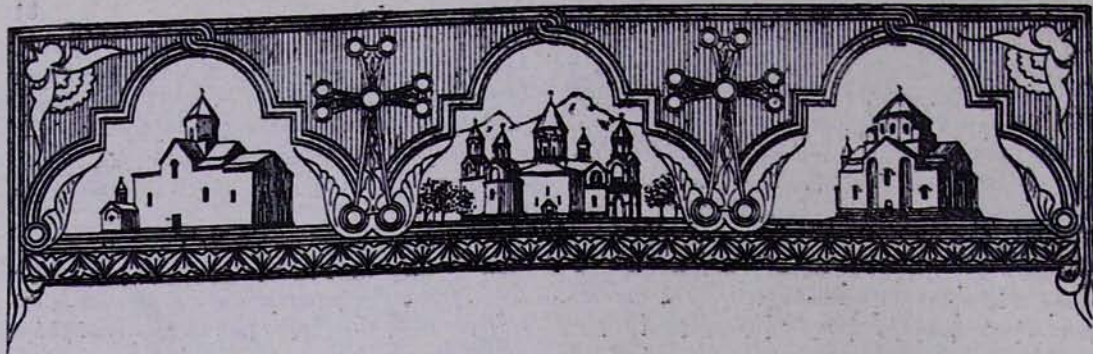
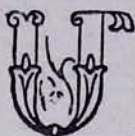

ՍԱՆԴՐՈ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ԲԵՀՐՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՈՐՊԵՍ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՕՋԱԽ

Իր եկեղեցու անունն ինքնին ցույց է տալիս, որ նա ի սկզբանե կապված է ժողովրդի և Հայրենիքի գաղափարի հետ։ Նա կոչվում է ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻ։ Աշխարհում միակ եկեղեցին է, որ այս յուրահատուկ անունը, բնորոշումը ունի։ Եվ դա պատահական չէ, այլ համապատասխանում է խորքում ճշմարտության, իրականության։ Հայ Եկեղեցու նպատակն է եղել և է՝ ծառայել հայ ժողովրդին և Հայ Հայրենիքին իբրև հավատի աղբյուր, իբրև լուսավորության կենտրոն, իբրև հայրենասիրության օջախ։

Դ դարում քրիստոնեության պետականացումը Հայաստանում պատճառ եղավ զրահվելու համար Ազգային Եկեղեցիով, որ պիտի պահպաներ մեր ժողովրդի ինքնությունը դեմքն ու հոգին՝ որպես հոգևոր և մշակութային միավոր։ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի և Տրդատ Դ-ի առաջին ձեռնարկումն էր լուսատու եկեղեցիների շինությունը, եկեղեցական նվիրապետության կազմակերպումը։ «Եկայք, շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ, բանգի ի ամա ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»։

Քրիստոնեությունն ընդունելուց հետո, ազգային գաղափարը միախառնվեց Եկեղեցու մեջ, այնպես որ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու անդամ չլինելը համանիշ էր հայ չլինելուն։ Դրա հետևանքն է մեր Եկեղեցու պատմության մեջ այնքան նախանձախնդիր կերպով պահպանված եկե-

ղեցական անկախությունը, որը հոմանիշ էր նաև հայ հոգու անկախությանը։

Հայ գրերի գյուտը կապված է քրիստոնեական ուսմունքի և գաղափարախոսության տարածման հետ։ Պատահական չէ երբեք, որ այդ գործին ձեռնամուխ եղան մեր Եկեղեցու մեծ գործիչները՝ Ս. Սահակ ու Ս. Մեսրոպ։ Ինչն էր հայ գրերի ստեղծման պատճառը, եթե ոչ Արևմուտքից և Արևելքից սպառնացող հայակույ ոտնձգությունների դեմ պատվար կանգնելու անհրաժեշտությունը, որ իրագործվեց մեր Եկեղեցու այդ խոշորագույն ներկայացուցիչների կողմից։ Միայն քրիստոնեական ուսմունքի տարածման անհրաժեշտությունը չէր, որ պատճառ հանդիսացավ գրերի գյուտին, այլ նաև Հայրենիքի ինքնուրույն գոյությունը պահելու գլխավոր մտահոգությունը, որը առաջինը գիտակցեց Հայ Եկեղեցին։ Գրերի գյուտից հետո ստեղծված գրականության բնույթն անգամ, մեղբերում է այն համոզման, որ գրերի գյուտի խթան հանդիսացող պատճառներից հիմնականը հայրենասիրությունն էր, ապացույց՝ Ե դարի մեր ինքնուրույն գրականությունը, հատկապես պատմագրությունը, որը հայրենասիրական զգացման ամենավառ արտահայտությունը հանդիսացավ։ Չպետք է մոռանալ, որ գրեթե մեր բոլոր պատմագիրներն էլ եկեղեցական գործիչներ էին։

Առանց հայ գրի և գրականության, հայ ժողովուրդը վաղուց ձուլված կլիներ պարսից, ասորիների և հույների մեջ, թողնելով

պատմութեան մեջ միայն մի տխուր և անփառունակ տապանադիր: Ե դարում եթե Ս. Մեսրոպը հորինեց հայերեն տառերը, ապա իր գործակից աշակերտ վարդապետները այդ հրաշալի գյուտը բազմակողմանի կերպով գործադրեցին, իբրև մի դյուցական բանալի, որ Ս. Գրքի, եկեղեցական գրականութեան, ազգային պատմութեան և ժամանակակից հոգևոր կյանքի մյուս բոլոր դասձարանները բաց էր անում: Փոխադարձաբար հայ հոգին և միտքը բացվում էին վսեմ խորհուրդների, սրբազան զգացումների և գաղափարական ձգտումների առաջ:

451 թվականին, երբ Պարսկաստանը ուղում էր մեզ իբրև ազգ ձուլել, հայ Եկեղեցին մեկ րոպե իսկ չվարանեց սուր ի ձեռին հեթանոսների դեմ կռվելու՝ հանուն կրոնի և Հայ Հայրենիքի՝ ազատութեան: Վարդանանց հետ զոհվեցին նաև Ղևոնդյանք. Հայ Եկեղեցու հայրենասիրութեան մի վառ ապացույցն է այս: Նույնիսկ Վարդանանց պատերազմի նշանաբանը՝ «վասն Յիսուսի, վասն հայրենեաց», ապացուցում է այն ճշմարտությունը, որ քրիստոնեության ուսմունքը մոռացության չմատնեց Հայրենիքի սերը, ընդհակառակը՝ ավելի բարձրացրեց և ազնվացրեց այն: Այս պատերազմին, ինչպես նաև հետագա մյուս բոլոր պատերազմներում, Հայ Եկեղեցին օրհնել է հայ ժողովրդի հերոսական դիմակալութեան ոգին, ներշնչել է ազգային անկախութեան գաղափարը, մշակել է ազգային ինքնագիտակցության զգացումը և խաշն ու Ավետարանը ձեռքին՝ քաջալերել հայ զորքը, առաջնորդել դեպի հաղթություն:

Ո՞վ գլխավորեց մեր ժողովրդի քաղաքական-ազգային կյանքը՝ մեր քաղաքական անկախութեան կորստից և պետականութեան վերացումից հետո, եթե ոչ մեր Եկեղեցին, հանձին իր ազգաշեն, հայրենասեր հայրապետների, պատրիարքների ու առաջնորդների, Հայ Եկեղեցու ամբողջ պատմությունը, հայ ժողովրդի գերագույն շահերի պաշտպանութեան և ի պահանջել հարկին ժողովրդի հետ մեկտեղ նահատակվելու պատմությունն է:

Անցյալում օտարները ձեռք են բարձրացրել մեր ժողովրդի ազատութեան ու անկախութեան վրա, փորձել են խոր խոցել նրա հոգին: Այդ դաժան պայքարներում Հայ Եկեղեցին է, որ հայ ժողովրդի գլուխն է անցել և կազմակերպել նրա պայքարը թշնամու դեմ: Այդ դաժան օրերին Հայ Եկեղեցին էր, որ հայ ժողովրդի հոգում վառել է հայրենասիրութեան ջահը, և հայ ժողովուրդը, իր խոփը վահան դարձրած, հայ Եկեղեցական իր գրիչը՝ սուր, վանքերը

ապաստանարան շինած, խաչքարերը՝ դիրք, տաճարները՝ բերդի վերածած, և խունկը՝ վառողի, դիմադրել է թշնամուն, ազատագրական պայքարի է դուրս եկել թշնամու դեմ, իսկ հայ եկեղեցականը հաջորդ բոլոր հայ սերունդների համար հայրենի դպրութեան էջերում վիպել ու հավերժացրել է հայ ժողովրդի հերոսական պայքարը:

Մեր միջնադարի բոլոր վանք-դպրոցները եղել են որքան կրոնական-մշակութային կենտրոններ, նույնքան էլ հայրենասիրական օջախներ, Տաթևն ու Գլաձորը, էջմիածինն ու Գանձասարը հանդիսանում էին ազատութեան ներշնչարան և դարբնոց:

Վերջին շրջանում Արմաշը, Վարազը, Գևորգյան Ճեմարանն ու Ներսիսյան դպրոցը պատրաստեցին այնպիսի հոգևորական և աշխարհական գործիչներ, որոնք աչքի են ընկնում նաև իրենց հայրենասիրական գործունեությամբ և մեծ վաստակով: Նույնիսկ Արմաշը իր հայրենասիրական առաջին դաստիարակությունը ստացել է էջմիածնում, այս նվիրական հարկի տակ և հաղորդակից է եղել մեր պատմության, կարգացել նորենացուն, Եղիշեին, Բյուզանդին և վարակվել ու բոցավառվել նրանց հայրենասիրությամբ: Արմաշյանի խոսքերն իսկ են. «Ի՞նչը կարող էր պահել հայ ժողովրդին, եթե չլիներ Եկեղեցին ու հայ լեզուն»: Հայ Եկեղեցու ծոցից դուրս եկած բոլոր նշանավոր եկեղեցական գործիչները մեծ հայրենասերներ են եղել և եթե եղել են ոչ հայրենասերներ էլ, ապա նրանք Հայ Եկեղեցու աչքին եղել են անարժան ու խորթ:

Հայ ժողովրդի փորձության ծանր օրերին, Հայ Եկեղեցին նրան երբեք ու երբեք չի լքել: Դուք մեր պատմությունից շատ օրինակներ կարող եք հիշել, ես մեջ եմ բերում միայն երկուսը մեր օրերից, և շատ թարմ:

Առաջին համաշխարհային պատերազմին, 1918 թվականին, Կարսում, Գարեգին եպիսկոպոսը, իբրև մեր օրերի Ղևոնդ Երեց, իր ժողովրդի հետ խաչը ձեռքին իջավ մարտի դաշտ և փր հայրենաշունչ խոսքերով հերոսական ոգի ներշնչեց հայ բանակին ու ռազմիկներին, նրանց խրախուսելով Հայրենիքի պաշտպանության, և նույնիսկ մարտի դաշտում գերի ընկավ:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, Հայ Եկեղեցին, իր գլուխն ունենալով Գևորգ արքեպիսկոպոսի պես խոհուն, անձնդիր քաջ հովիվ, պարզեց դարերով իմաստնացած խոր սրբազան հավատամբը՝ «Հայրենիքի իր սրբազան հավատամբը»՝ «Հայրենիքի» իր սրբազան հավատամբը: Եվ Գևորգ արքեպիսկոպոսի հայրենասիրական կոչերով ոգեշնչված, Սփյուռքի և Մայր Երկրի հայ

հավատացյալները ամենազեղում սիրով տրամադրեցին իրենց նյութական միջոցները, որով կառուցվեցին տանկային շարասյուներ, Հայրենիքի պաշտպանության համար հայ պատմական էպոսի հերոսի՝ Սասունցի Դավթի անունով, որը հայ ժողովրդի քաջության, հայրենասիրության, եկեղեցասիրության մարմնացումն է:

Այսօր էլ Հայ Եկեղեցին, Ս. Էջմիածնի և նրա մեծ, հայրենասեր Հայրապետի գլխավորությամբ, իր պատմական առաքելությունն է շարունակում իբրև հավատի կենտրոն, հայրենասիրության օջախ և մեր

օրերում իբրև հայ ժողովրդի միասնության ախոյան: Ահա այս անփստելի ճշմարտությունն է խտացրել հայրենասեր և խաղաղասեր Հայրապետը պատմական իր մեկ քարոզում հետևյալ տողերի մեջ. Մեր ժողովրդի արդար խիղճը վկա, մեր մշակույթը, մեր պատմությունը վկա և մեր նոր կյանքը վկա, մենք, բոլոր հայերս, մեկ Ազգ ենք և մեկ եկեղեցի՝ անխախտ, անբաժան, այժմ և հավիտյան, Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնով և Մայր Հայրենիքով:

Հայ Եկեղեցին եղել է ու կմնա միշտ օջախը ճշմարիտ հայրենասիրության:

